

HANDLEIDING

] FLEXIBELE KINDEROPVANG [

© VBJK, Gent, 2004

VBJK, Expertisecentrum voor Opvoeding en Kinderopvang
www.vbjk.be

HANDLEIDING

] FLEXIBELE KINDEROPVANG [

© VBJK, Gent, 2004

VBJK, Expertisecentrum voor Opvoeding en Kinderopvang

Colofon

"Handleiding Flexibele Kinderopvang" is een uitgave van het Vormingscentrum voor de Begeleiding van het Jonge Kind (VBJK)

Samenstelling:**VBJK**

Karin Eeckhout
Raas Van Gaverestraat 67a
9000 Gent
Tel:09 232 47 35
info@vbjk.be
www.vbjk.be

Met de medewerking van:**Provinciale Commissie Buitenschoolse Opvang**

Irène Bosmans en Ann Bonneux
Stadsomvaart 9
3500 Hasselt
Tel:011 24 78 30
pcbo@limburg.be

Vormingscentrum Opvoeding en Kinderopvang

Dirk Brants
Raas Van Gaverestraat 67a
9000 Gent
Tel:09 232 47 36
info@vcok.be
www.vcok.be

Vormingscentrum voor de Begeleiding van het Jonge Kind

Michel Vandenbroeck en Jan Peeters
Raas Van Gaverestraat 67a
9000 Gent
Tel:09 232 47 35
info@vbjk.be
www.vbjk.be

Kind en Gezin

Katleen Govaert
Hallepoortlaan 27
1060 Brussel
Tel:02 533 12 44
katleen.govaert@kindengezin.be
www.kindengezin.be

Kinderdagverblijf De Kleine Prins

Véronique De Moyer, Ilse Van Hoecke en Mady Vander Massen
Alphonse De Hollainhof 1
9000 Gent
Tel:09 224 35 99
dk.kleineprins@gent.be

Creatie & Lay-out

Goud, Wierook & Mirre, Gent

INHOUD

1 Inleiding	
1.1 Waarom deze handleiding?	5
1.2 Wat is flexibele kinderopvang ?	6
1.3 Uitgangspunten van deze handleiding	6
2 Flexibele opvang aanbieden of niet?	
2.1 Bezint eer ge begint	9
2.2 Antwoord op een reële vraag?	9
2.3 Vooraf bespreken met het team	9
2.4 Overleg met het organiserend bestuur	10
2.5 Extra werk voor de verantwoordelijke	10
3 Pedagogisch beleid	
3.1 Welbevinden van kinderen staat centraal	11
3.2 Respect voor de eigenheid en het ritme van elk kind	12
3.3 Andere manier van werken	12
3.3 Andere regels	13
3.3 Andere activiteiten	13
3.3 Ruimte voor kindparticipatie	15
4 Ouderbeleid	
4.1 Toelatingsbeleid	16
4.2 Communicatie tussen ouders en begeleiders	17
4.3 Ouders beschouwen als partners	17
4.4 Respect voor de eigenheid van elk gezin	18
4.5 Goede afspraken maken goede vrienden	18
5 Teamontwikkelingsbeleid	
5.1 Een vlotte teamwerking	20
5.2 Duidelijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden	20
5.3 Opleiding en ondersteuning van de begeleiders in de flexibele opvang	21
5.4 Zorgen voor een optimale informatiedoorstroom	22
5.5 Interne communicatie	22
6 De interne organisatie	
6.1 Organisatorische verandering	23
6.2 Profiel van de begeleider flexibele kinderopvang	23
6.3 Aparte teams of liever niet?	23
6.4 Zorgen voor continuïteit	25
7 Infrastructuurbeleid	26
8 Extern beleid	
8.1 Potentiële gebruikers informeren	27
8.2 Omgaan met negatieve reacties	27

9 Flexibele buitenschoolse opvang:het Limburgse experiment	
9.1 Historiek	29
9.2 Kwaliteitsbewaking	30
9.3 Evaluatie van het experiment	30
9.4 Enkele reacties van ouders	33
9.5 Enkele reacties van kinderen	34
10 Flexibele opvang in een kinderdagverblijf:De Kleine Prins in Gent	35
11 Nog meer informatie nodig?	36

I INLEIDING

I.1 Waarom deze handleiding?

Gezin en werk zijn niet altijd makkelijk te combineren. Het vinden van goede kinderopvang is voor ouders dan ook van groot belang. De vraag naar de opvang van jonge kinderen stijgt en ook het vinden van een geschikte formule voor de opvang van schoolgaande kinderen (voor en na schooltijd, op vrije dagen en tijdens vakanties) blijkt voor vele ouders een uitdaging.

Daarbij komt nog dat de flexibilisering van de arbeid toeneemt en dat het woon-werkverkeer alsminder vlot verloopt. Sommige mensen hebben geen andere keuze dan op zeer vroege of zeer late uren te werken (jobs in schoonmaakbedrijven, fabrieken, postbedeling, ...) of op moeilijk te bereiken locaties. Dit geldt nog meer voor kwetsbare bevolkingsgroepen.

Uit een onderzoek dat in 2001 werd uitgevoerd door het SEIN (Sociaal Economisch Instituut) van het Limburgs Universitair Centrum, is gebleken dat grootouders nog altijd de belangrijkste instantie zijn voor de buitenschoolse opvang, zeker wanneer het gaat om opvang buiten de 'gewone' opvangmomenten. De situatie van grootouders is echter stilaan aan het veranderen. Zij zullen langer moeten werken, staan vaak in voor de zorg van hun eigen ouders en velen onder hen hebben een eigen levensproject. Zij zullen dan ook steeds minder beschikbaar of bereid zijn om hun kleinkinderen op te vangen.

Dit alles leidt tot een toenemende vraag naar formele opvang op buitengewone tijdstippen, beter aansluitend bij de werktijden van ouders. Uit hetzelfde SEIN-onderzoek is gebleken dat ouders een iets langere openingstijd van de kinderopvang verlangen. De behoefte is het grootst op weekdays na 18 uur, en ook op zaterdag blijkt een opvangbehoefte te bestaan. Bij eenoudergezinnen is deze vraag nog groter.

Het huidige formele kinderopvangaanbod is echter niet altijd afgestemd op deze behoeften. Dit leidt in vele gevallen tot ingewikkelde opvangregelingen, die belastend kunnen zijn voor kinderen en ouders. Wij vinden dat ook ouders met onregelmatige of moeilijke werkuren recht hebben op kwalitatieve kinderopvang.

Het Vlaams Werkgelegenheidsakkoord 2003-2004 maakte geld vrij voor flexibele kinderopvang, d.w.z. opvang buiten de gebruikelijke opvanguren. Concreet gaat het om 100 halftijdse begeleiders extra. Zij kunnen aan de slag in erkende kinderdagverblijven en Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang (IBO's) die een nieuw aanbod flexibele opvang realiseren, d.w.z. een aanbod dat werd opgestart na 1 november 2003.

Om de beschikbare middelen voor flexibele opvang niet al te zeer te versnipperen, bepaalt het Ministerieel Besluit van minister van Welzijn Adelheid Byttebier van 7 november 2003 dat alleen voorzieningen in grote gemeenten en steden in aanmerking komen voor financiële ondersteuning. Concreet gaat het om erkende kinderdagverblijven en IBO's gelegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of in één van de centrumgemeenten (Antwerpen, Gent, Brugge, Leuven, Aalst, Mechelen, Kortrijk, Sint-Niklaas, Oostende, Genk, Hasselt, Roeselare). Aanvragen van voorzieningen die zich richten tot maatschappelijk kwetsbare groepen krijgen voorrang.

Misschien heeft ook uw opvanginitiatief een aanvraag ingediend om subsidies te ontvangen voor flexibele opvang. Het zou ook kunnen dat u nu al een verruimd aanbod heeft. Of misschien overweegt u om met eigen middelen flexibele opvang te organiseren?

Wij vinden het in ieder geval belangrijk om u goed te informeren. Het organiseren van flexibele opvang betekent immers veel meer dan alleen wat vroeger openen en/of wat later sluiten. Door het aanbieden van flexibele opvang verandert uw organisatie, zowel op praktisch vlak als wat de missie en de doelstellingen betreft.

Als verantwoordelijke is het uw taak om dit veranderingsproces in goede banen te leiden. Deze brochure wil u daarbij helpen. Of u nu een kinderdagverblijf of een IBO leidt, in deze handleiding vindt u wat u moet weten om kwalitatieve flexibele opvang te organiseren. Alle informatie, tips en ideeën zijn grotendeels gebaseerd op de praktijkervaring van een aantal initiatieven die nu al flexibele opvang aanbieden.

1.2. Wat is flexibele kinderopvang?

De term 'flexibele kinderopvang' zou aanleiding kunnen geven tot misverstanden. Daarom lijkt het ons nuttig om het onderwerp van deze brochure duidelijk te definiëren.

Wanneer we het in deze handleiding hebben over 'flexibele kinderopvang', dan bedoelen we daarmee:

- **gewone kinderopvang op buitengewone tijdstippen**
opvang vóór 7 uur 's morgens;
opvang na 18 uur 's avonds;
opvang op zaterdag, zondag of feestdagen.
- **een uitbreiding op het basisaanbod van een bestaand opvanginitiatief**

Het gaat dus om een verruiming van het aanbod in de tijd, op vooraf vastgelegde momenten.

Flexibele opvang mag zeker niet worden verward met occasionele opvang of urgentieopvang. Het gaat ook niet om dag- en nachtopvang; er geldt een beperking in de tijd.

1.3. Uitgangspunten van deze handleiding

1. Gebaseerd op praktijkervaring

Deze handleiding wil geen theoretische uiteenzetting zijn. Alle informatie, voorbeelden en tips die u in deze brochure vindt, zijn dan ook geïnspireerd op de praktijkervaring van begeleiders, coördinatoren en organisatoren van initiatieven die nu al een flexibel opvangaanbod hebben.

Concreet gaat het over de Provinciale Commissie Buitenschoolse Opvang (PCBO) in Limburg, die in september 2002, samen met vier Limburgse IBO's, is gestart met een experiment flexibele buitenschoolse opvang. We staken ook ons licht op bij De Kleine Prins in Gent, een kinderdagverblijf dat werd opgericht in 1998, en dat sindsdien elke werkdag open is van 7 uur tot 22 uur. Deze initiatieven deden dus al heel wat ervaring op met flexibele opvang.

2. Maatschappelijke discussie m.b.t. flexibele opvang

Bij de opstart van het experiment flexibele buitenschoolse opvang in Limburg laaide het debat tussen voor- en tegenstanders van dit soort opvang hoog op. In deze brochure is het niet de bedoeling om de discussie te voeren over de wenselijkheid van flexibele opvang. De vraag of kinderopvang - in welke vorm dan ook - goed of slecht is, is immers een achterhaalde vraag, omdat ze ervan uitgaat dat kinderopvang slechts één functie vervult, namelijk het opvangen van kinderen terwijl hun ouders aan het werk zijn. Op die manier wordt kinderopvang verengd tot zijn economische functie, en wordt voorbijgegaan aan de educatieve en sociale functie van kinderopvang, die nochtans even belangrijk zijn.

3. De drie functies van kinderopvang

Het uitgangspunt van deze brochure is dat elke vorm van kinderopvang drie complementaire functies vervult: een economische, een sociale en een pedagogische.

De economische functie van kinderopvang

De economische of tewerkstellingsfunctie van kinderopvang houdt in dat ouders de mogelijkheid wordt geboden om arbeid en gezin met elkaar verzoenen. Dankzij de opvang kunnen ouders buitenshuis werken, solliciteren, een opleiding volgen, ... zonder aan hun verantwoordelijkheid als ouder te verzaken. Deze functie maakt dat de opvang moet voldoen aan een aantal praktische criteria zoals bijvoorbeeld de beschikbaarheid op bepaalde uren, de bereikbaarheid en de betaalbaarheid.

De sociale functie van kinderopvang

Kinderopvang moet er ook voor zorgen dat alle kinderen en ouders gelijke kansen krijgen. Dit houdt in eerste instantie in dat een toegankelijkheidsbeleid wordt gevoerd dat geen drempels inbouwt voor bepaalde groepen. Het betekent ook dat begeleiders, kinderen en ouders leren omgaan met elkaar op een verdraagzame en democratische manier. De opvang biedt op dit punt mogelijkheden die er binnen het gezin niet zijn, omdat kinderen er nu eenmaal met meer verschillende soorten mensen in contact komen.

De pedagogische functie van kinderopvang

Kinderopvang biedt kinderen spel- en ontplooiingskansen, waarbij veiligheid (ook emotioneel), uitdaging en plezier centraal staan. De opvoedmogelijkheden die de opvang biedt zijn complementair met de opvoeding thuis. Opvoeding gebeurt immers niet enkel in het gezin, maar ook op andere publieke plaatsen. Dat houdt geenszins een devaluering van het gezin in. Er zijn essentiële zaken die het gezin kan bieden aan kinderen, maar er zijn ook andere zaken die de opvang hen kan geven.

Deze drie functies van de kinderopvang moeten met elkaar in evenwicht zijn. De kwaliteit van een kinderopvanginitiatief kan afgemeten worden aan de mate waarin het deze drie functies samen vervult, zonder dat de ene functie de andere verdringt.

In een dergelijke context is het onzinnig om de behoeften van kinderen te beschouwen als tegengesteld aan de belangen van hun ouders. Of om de economische functie van de opvang te beschouwen als tegengesteld aan de pedagogische functie.

Ook de flexibele kinderopvang vervult deze drie functies. Concreet betekent dit dat een betere afstemming van arbeids- en opvangtijden nodig is, maar dat het, in het belang van het kind, nodig kan zijn om bepaalde grenzen te trekken. Naast de bekommernis voor het welzijn van het kind spelen echter ook het welzijn van de ouders (hun job, de combinatie arbeid-gezin,...) en het welzijn van het gezin als geheel een belangrijke rol.

4. Kwaliteit staat voorop

Zoals in de 'gewone' opvang staat ook in de flexibele opvang de kwaliteitszorg centraal. Het welbevinden van kinderen is de voornaamste bekommernis. Het komt erop aan een sfeer te creëren waarin kinderen zich goed voelen en er dient veel belang te worden gehecht aan het ontwikkelen van hun creativiteit. Kinderen leren omgaan met elkaar, leren waarden hanteren en hun eigen mogelijkheden ontdekken en verruimen.

Voor de flexibele opvang gelden minstens dezelfde kwaliteitsvoorwaarden als voor de reguliere kinderopvang. Opvang op ongewone momenten vraagt echter bijkomende criteria die de kwaliteit van deze bijzondere opvangvorm garanderen. Dat komt omdat het in de flexibele opvang gaat om zeer specifieke situaties zoals slapengaan, wakker worden, ontbijten, ... Dat zijn bij uitstek ook pedagogische momenten die bijzondere kansen bieden om een persoonlijke band op te bouwen.

5. Ouders weten wat goed is voor hun kind

In deze brochure gaan we uit van het principiële standpunt dat ouders de eerste opvoedingsverantwoordelijken zijn en dat zij dus vanuit hun eigen waarden en normen en vanuit hun eigen context kunnen bepalen wat 'goed' en verantwoord is voor hun kind en hun gezin.

Het is in die optiek dan ook evident dat ouders zelf moeten uitmaken hoever ze met het gebruik van kinderopvang gaan. De meeste ouders doen dit trouwens zeer bewust. Uit de evaluatie van het Limburgse experiment door het SEIN (zie p.29) blijkt dat ouders hun kinderen over het algemeen niet langer in de opvang laten dan noodzakelijk voor hun werk, en dat zij al het mogelijke doen om zoveel mogelijk bij hun kind te zijn. Zo wordt er bijvoorbeeld zelden een gecombineerd gebruik vastgesteld van erg vroege met erg late opvang. Geen enkel kind bleef tot nu toe langer dan 11 uur ononderbroken in de flexibele opvang, en in de zaterdagopvang verblijven kinderen zelden langer dan de duur van een 'normale' werkdag. Ook de Gentse stedelijke kinderdagverblijven met lange openingsuren merken dat ouders hier heel zorgzaam mee omspringen.

Iedere ouder blijft voor de individuele verantwoordelijkheid staan om gezin, werk en opvang op zo'n manier te combineren dat het belang van het kind centraal staat. Maar net zoals in andere sociale voorzieningen is ook in de kinderopvang overgebruik en misbruik mogelijk. Het is uw taak als organisator om dit in het oog te houden en indien nodig op te treden.

Centraal criterium voor het gebruik van iedere vorm van kinderopvang blijft hoe dan ook het effect op het kind. Het is daarom goed om, bijvoorbeeld bij een aanvraag voor een combinatie van vroege én late opvang, het gesprek te focussen op de 'draagkracht' van het kind. Die draagkracht kan sterk variëren van kind tot kind. Wanneer hierover op een bepaald moment twijfels ontstaan, dan moet dit worden besproken met de ouders. In onderling overleg kan dan worden gezocht naar een oplossing voor het gezin.

2 FLEXIBELE OPVANG AANBIEDEN OF NIET?

2.1 Bezint eer ge begint

Zoals hierboven reeds aangegeven, betekent het aanbieden van flexibele opvang veel méér dan alleen het uitbreiden van de openingsuren van uw voorziening. De impact op uzelf, uw organisatie en uw medewerkers mag zeker niet onderschat worden.

Daarom is het belangrijk dat u vooraf goed nadenkt of u al dan niet flexibele opvang wilt aanbieden. Wij geven in deze handleiding graag een overzicht van de vragen die u zich best stelt en de factoren waarmee u rekening dient te houden.

2.2 Antwoord op een reële vraag?

Wanneer u overweegt om flexibele opvang te organiseren, dan is het raadzaam om vooraf na te gaan of de vraag naar verruimde openingstijden in uw buurt bestaat. Hiervoor kan u navraag doen bij de ouders in uw voorziening. U kan ook overwegen om een rondvraag te organiseren in uw buurt of gemeente.

U dient er wel rekening mee te houden dat uit tal van bevragingen is gebleken dat ouders de neiging hebben om de behoefte aan flexibele opvang sterker voor te stellen dan ze in werkelijkheid is. De ervaring leert immers dat het reële gebruik tot de helft lager ligt dan wat uit behoeftenonderzoeken blijkt.

2.3 Vooraf bespreken met het team

Het is in ieder geval wenselijk om het al dan niet aanbieden van flexibele opvang vooraf te bespreken binnen uw team. Enkel wanneer deze beslissing door het hele team wordt gedragen, kan u slagen in uw opzet. Het organiseren van flexibele opvang heeft immers een grote impact op uw organisatie en vraagt heel wat inspanningen van al uw medewerkers, of zij nu rechtstreeks betrokken zijn bij de flexibele opvang of niet.

Eerst en vooral zal er op praktisch vlak heel wat veranderen: er zal moeten worden gewerkt op andere tijdstippen en het takenpakket zal worden uitgebreid. Er komen ook andere verantwoordelijkheden bij. Dit laatste geldt vooral voor de buitenschoolse opvang, waar er bijvoorbeeld huiswerkondersteuning en verzorging bijkomt.

Bovendien zullen er nieuwe methodes moeten worden ontwikkeld voor de doorstroom van informatie naar het (eventueel gescheiden) team van de flexibele opvang. En er is - vooral in de buitenschoolse opvang - de invloed op de inrichting van de ruimte.

Maar de verandering in uw organisatie gaat verder dan het louter praktische: het organiseren van flexibele opvang kan ook een invloed hebben op de visie van uw opvanginitiatief. Het is nodig om ook daarover vooraf te praten met uw team. Het is immers zeer belangrijk dat de visie door iedereen wordt gedragen.

2.4 Overleg met het organiserend bestuur

Wij onderstrepen hier ook het belang van het overleg met het organiserend bestuur. De beslissing om flexibele opvang aan te bieden is in principe een gemeenschappelijke beslissing. Behalve u en uw team moet ook het organiserend bestuur volledig achter het initiatief staan. Gedurende het hele veranderingsproces dat gepaard gaat met het opstarten van flexibele opvang, staat u als verantwoordelijke in voor de uitwisseling van informatie tussen het organiserend bestuur en het team.

2.5 Extra werk voor de verantwoordelijke

Het zal u niet verbazen dat het organiseren van flexibele opvang een stuk extra organisatie en bijkomende administratie met zich meebrengt voor de verantwoordelijke van een opvangvoorziening. Het is dan ook belangrijk dat u zich vooraf de vraag stelt of u deze extra inspanning wilt en kunt opbrengen.

3 PEDAGOGISCH BELEID

3.1 Welbevinden van kinderen staat centraal

1. Minimale en maximale aanwezigheid

Omdat het belangrijk is dat een kind zich in de opvang veilig en vertrouwd voelt, is een voldoende regelmatige aanwezigheid noodzakelijk, zeker wanneer het gaat over jongere kinderen of over kinderen die nieuw zijn in de opvang.

Deze minimale aanwezigheid is uiteraard afhankelijk van het kind en van de situatie. Stelling kan hier zijn dat een kind voldoende vaak naar de opvang komt om een vertrouwensrelatie te kunnen opbouwen en behouden met begeleiding en andere kinderen. Over het algemeen kunnen we toch stellen dat een minimale aanwezigheid van twee opvangmomenten per week in dat opzicht geen overbodige luxe is.

Om de draagkracht van kinderen niet te overschrijden, dient eveneens een extreem lange aanwezigheid in de flexibele opvang te worden vermeden. Het herhaaldelijk combineren van zeer vroege en zeer late opvang op één dag kan best worden afgeraden. Extreem gebruik van de flexibele opvang moet altijd aanleiding geven tot een gesprek met de ouders.

2. Aangaan van een individuele vertrouwensrelatie met ieder kind

"De kinderen hebben een nauwere band met ons, en ze komen dan ook veel liever naar de flexibele opvang dan naar de gewone IBO. En voor ons is het ook leuker werken, want er zijn minder kinderen en dus krijgt ieder kind meer aandacht. En je krijgt dan ook meer terug van de kinderen."

Door het feit dat er minder kinderen zijn in de flexibele opvang, kunnen begeleiders hen ook meer individuele aandacht geven. Maar ook wanneer het aantal kinderen toeneemt, moet de flexibele opvang zo worden georganiseerd dat deze individuele aandacht gewaarborgd blijft. Dit is immers een voorwaarde om met ieder kind een vertrouwensrelatie te kunnen opbouwen.

3. Een uitgebreide intake-procedure

Omwille van het 'anderszijn' van de flexibele opvangsituatie (andere gewoonten, vroegere en latere uren, soms andere begeleiding, eten en slapen, ...) is het belangrijk dat ouders en kinderen hierop voldoende voorbereid worden. Zeker voor nieuwe kinderen is het van belang om te maken dat ze zich thuis voelen in de opvang.

Een aangepaste intake-procedure dringt zich dan ook op. Deze moet uitgebreider zijn dan bij de gewone (buitenschoolse) opvang. De procedure begint met de inschrijving, die bestaat uit een uitgebreid gesprek tussen de ouders en de verantwoordelijke van het opvanginitiatief. Tijdens dat gesprek wordt heel wat specifieke informatie verzameld over het kind (eetgewoonten, gebruik van geneesmiddelen, slaaprituelen, ...) én over de ouders (beroep, opvattingen over opvoeding, gewoonten, ...).

Dit eerste onderhoud kan worden gevolgd door gesprekken van ouders en kinderen met begeleiders, bezoeken, een rondleiding of een verblijf in de opvang samen met de ouders. In overleg met de

ouders worden dan een aantal afspraken gemaakt. Het is belangrijk dat die informatie wordt geregistreerd volgens een vooraf binnen het team afgesproken manier:

Eens een kind naar de opvang komt, is een goede opvolging noodzakelijk. Als bijvoorbeeld blijkt dat een bepaald kind zich niet zo goed aanpast, dan moet het extra aandacht krijgen. En wanneer er zich bijvoorbeeld op een bepaald moment ineens grote veranderingen voordoen in het opvangpatroon (bijvoorbeeld een kind dat systematisch veel langer in de opvang blijft dan met de ouders werd afgesproken), dan kan het een goed idee zijn om hierover een gesprek te hebben met de ouders.

Enkele concrete tips:

- Probeer de begeleiders van in het begin te betrekken bij de intake-procedure. De informatie die zij reeds van ouders krijgen, zullen ze beter onthouden. Ouders krijgen dan weer meer vertrouwen wanneer ze de kans krijgen om kennis te maken met de mensen die voor hun kinderen zullen zorgen.
- Als dat praktisch niet haalbaar is dan moet er in ieder geval een methode worden ontwikkeld om deze informatie zo volledig mogelijk door te spelen. De intake van nieuwe kinderen bespreken op het team kan bijvoorbeeld een oplossing zijn.

3.2 Respect voor de eigenheid en het ritme van elk kind

Het is voor kinderen enorm belangrijk dat hun eigen ritme wordt gerespecteerd in de opvang. Dat geldt niet in het minst voor het aspect slapen en rusten. Kinderen moeten in de flexibele (buitenschoolse) opvang de kans krijgen om te rusten of te slapen wanneer zij daar behoefte aan hebben. Ze moeten ook kunnen beschikken over hun persoonlijk slaapmateriaal (dekkentje, slaapzak, knuffel, pyjama, muziekmobiel, ...).

Bovendien dienen de slaap- en rustrituelen binnen de opvang zoveel mogelijk te worden afgestemd op de thuissituatie, voor zover de interne organisatie dit mogelijk maakt. Het is belangrijk om hierover duidelijke afspraken te maken met de ouders. Zo moeten bijvoorbeeld de slaapuren in samenspraak met hen worden vastgelegd.

Wanneer u kiest voor gezamenlijke slaapmomenten, dan moet u die in ieder geval afstemmen op de leeftijd van de kinderen. Tieners gaan nu eenmaal niet op hetzelfde moment naar bed als kleuters. Bovendien moet elke individuele vraag van ouders bespreekbaar zijn (bijvoorbeeld een kleuter die later mag opblijven omdat hij 's ochtends langer kan slapen, het niet in bed leggen van kinderen omdat ze even later opgehaald worden, ...).

3.2 Andere manier van werken

"In het begin dacht ik dat het moeilijk zou zijn om met kinderen van verschillende leeftijden te werken, maar het valt wel mee. Terwijl we knutselen met de grotere kinderen, mogen de kleintjes kiezen: meedoen met ons, of bijvoorbeeld met de auto's spelen. Kinderen geven zelf aan wat ze willen doen. Bovendien is de sfeer veel huiselijker wanneer er kinderen van uiteenlopende leeftijden zijn. Zo leren ze trouwens rekening te houden met elkaar."

Niet alleen het tijdstip en de activiteiten van de flexibele opvang zijn anders; ook de manier van werken wijkt af van de reguliere opvang. Er zijn minder kinderen en daardoor zijn er ook meer mogelijkheden. Bovendien kan de sfeer huiselijker worden gemaakt. U moet er trouwens over waken dat deze mogelijkheden blijven bestaan, ook wanneer het aantal kinderen in de flexibele opvang toeneemt.

Anderzijds blijkt het omgaan met extra kleine groepen in de praktijk niet altijd evident. Zeker niet wanneer deze groep erg grote verschillen in leeftijd kent. Want wat doe je als je twee kleuters samenbrengt met een tiener?

Een ander verschil is de betrokkenheid ten aanzien van kinderen en ouders; die is een stuk groter in de flexibele opvang. Dit intensieve contact kan een meerwaarde betekenen, maar er schuilt ook gevaar in. Begeleiders in de flexibele opvang krijgen vaker privé-informatie van ouders (bij een echtscheiding bijvoorbeeld), waardoor het voor hen moeilijk kan worden om het contact functioneel te houden en niet de rol van 'hulpverlener' op zich te nemen.

Een concrete tip:

- Bespreek het thema 'leeftijdsverschillen' op een teamvergadering, en zoek samen naar activiteiten waaraan kinderen van alle leeftijden kunnen deelnemen, of naar leeftijdsgerichte activiteiten die simultaan kunnen worden georganiseerd.

3.4 Andere regels

"Bij ons in de IBO is het zo dat de kinderen niet in de keuken mogen. Maar 's avonds laat mag dat wel. Dan maken we van het samen koken juist een gezellig moment, en dat vinden de kinderen fantastisch. Mensen vragen me wel eens of dat geen problemen stelt tijdens de 'gewone' IBO-uren, maar dat is zeker niet het geval. De kinderen weten dat er tijdens de flexibele opvang iets méér mag en tijdens de gewone IBO-opvang wat minder. En daar houden ze zich ook aan, zonder problemen."

In de flexibele opvang gelden andere afspraken. Er is meer soepelheid mogelijk, er zijn immers minder kinderen. De vrees bestaat dat kinderen daardoor in de war zouden raken, maar in de bestaande initiatieven is gebleken dat kinderen wel degelijk begrijpen dat niet alles wat kan in de flexibele opvang, ook mogelijk is tijdens de gewone opvanguren.

Begeleiders moeten wél op de hoogte zijn van elkaars regels, dit om duidelijkheid te scheppen naar de kinderen toe, maar ook ten opzichte van elkaar. Hiervoor is heel wat overleg en afstemming nodig.

3.4 Andere activiteiten

Door het feit dat de opvang gebeurt op andere tijdstippen zijn ook de activiteiten anders dan in de gewone opvang. Dat geldt in het bijzonder voor de buitenschoolse opvang.

1. Slaap- en rustmomenten

In de flexibele opvang moeten kinderen de mogelijkheid hebben om te slapen of te rusten. Afspraken hierover worden met de ouders gemaakt. Slapen gebeurt bij voorkeur in een aparte ruimte. Bij gebrek hieraan spreekt u best een "stilte-uur" af. Over slaaprituelen en slaapuren maakt u best duidelijke afspraken met de ouders.

2. Maaltijden

In de flexibele opvang wordt er ook gegeten met de kinderen. Dit vormt een ideale gelegenheid om te werken aan de relatievorming. Samen voor het eten zorgen en samen tafelen zorgt immers voor een intens contact, waarbij ruimte is voor een goed gesprek. Kinderen vinden het leuker om samen met de begeleiding te eten.

3. Huiswerkondersteuning

In de praktijk blijkt dat de verwachtingen van ouders en opvang op dit punt sterk uiteen kunnen lopen. Daarom is het van het grootste belang om hierover goede afspraken te maken.

U kunt bijvoorbeeld als algemene regel hanteren dat het opvolgen van de school de eindverantwoordelijkheid van de ouders blijft, maar dat kinderen tijdens de opvanguren wél hun huistaken kunnen maken en lessen kunnen leren.

Begeleiders kunnen daarbij helpen, maar over die hulp dienen zeer duidelijke afspraken te worden gemaakt. Wordt het huiswerk altijd nagekeken of alleen wanneer kinderen of ouders het vragen? Worden lessen al dan niet opgevraagd? Worden schoolagenda's door de begeleiders gecontroleerd of niet?

Spreek ook goed af op welke momenten huiswerk kan worden gemaakt en op welke niet. Zorg er ook voor dat er een aangepaste, stille ruimte is voorzien.

Eventuele moeilijkheden worden best zo snel mogelijk aan de ouders gesignaleerd. Dit kan mondeling gebeuren of via een afgesproken procedure (heen- en weerboekje, informatiekaftje, ...)

4. Verzorging

In de gewone (buitenschoolse) opvang blijft de verzorging van de kinderen de verantwoordelijkheid van de ouders. In de flexibele opvang ligt dat anders. Sommige kinderen worden bijvoorbeeld heel vroeg gebracht, in pyjama. Ze slapen of rusten dan nog wat en krijgen ontbijt in de opvang. Indien een kind zich zelfstandig kan wassen en aankleden dan wordt het daartoe gestimuleerd. Indien dit niet het geval is dan helpt de begeleiding daarbij.

Het werk van de begeleiders in een kinderdagverblijf bestaat, ook tijdens de gewone opvanguren, voor een stuk uit de verzorging van baby's en peuters. Voor de flexibele opvang kunnen hierover bijkomende afspraken worden gemaakt met de ouders. Krijgt baby een badje in de crèche of niet? Heeft het kind zijn pyjama al aan wanneer het wordt afgehaald? Heeft het zijn avondfles dan al gedronken?

5. TV, PC, internet

Kinderen die in de flexibele (buitenschoolse) opvang blijven hebben bovendien recht op die activiteiten die ze thuis ook zouden doen. Naast het klassieke aanbod van de kinderopvang zal ook aandacht moeten gaan naar de aanwezigheid van bijvoorbeeld televisie en computers. Het belang van het internet als informatiebron voor school neemt toe en voor kinderen die 's avonds niet meer de kans krijgen om met vrienden van buiten de opvang samen te zijn, kan dit een middel tot contact vormen (e-mail, chatten, ...). De mogelijkheid om hiervan gebruik te maken in de flexibele buitenschoolse opvang moet goed worden uitgebouwd.

6. Gestructureerde activiteiten en uitstappen

In de flexibele opvang moet er, nog meer dan in de gewone opvang, gestreefd worden naar een gevarieerd activiteiten aanbod. Wanneer kinderen langere tijd in de opvang blijven, bijvoorbeeld op zaterdag of tijdens schoolvakanties, is het goed om een gestructureerde activiteit te organiseren: een spel, een bepaalde sport, een knutselactiviteit, ...

Het kan ook een goed idee zijn om eens buiten de muren van de kinderopvang te gaan. Dit breekt de sleur, zorgt voor contact met de buurt en geeft kinderen de kans om dingen te doen die ze ook in gezinsverband zouden doen.

Kinderen kunnen, in overleg met ouders en team, ook deelnemen aan activiteiten die door derden georganiseerd worden. Hiervoor gaat u best eens na welke mogelijkheden bestaan in uw buurt of gemeente. In samenspraak met ouders moet ook overwogen worden of kinderen de opvang kunnen verlaten om naar de sportclub, de bibliotheek of de jeugdbeweging te gaan, of om een verjaardagsfeestje buiten de opvang bij te wonen.

3.6 Ruimte voor kinderparticipatie

"Op zaterdag is het altijd bijzonder leuk bij ons: we gaan naar de markt, we knutselen, we spelen buiten of we koken samen. Dan gaan we met de kinderen naar de supermarkt, en ze mogen dan zelf kiezen wat we klaarmaken. Dat vinden ze geweldig!"

Doordat het aantal aanwezige kinderen in de flexibele opvang meestal beperkt is, kunnen zij ook meer inbreng hebben dan in de gewone opvang en kan er met hun ideeën meer rekening worden gehouden. Kinderen zouden op een systematische manier moeten worden betrokken bij de werking van de opvang want kinderparticipatie heeft een positief effect op de ontwikkeling van kinderen. Belangrijk daarbij is dat men beseft dat kinderparticipatie een proces is, niet een eenmalige activiteit.

4 OUDERBELEID

4.1 Toelatingsbeleid

1. Achterliggende filosofie

De beslissing van minister van Welzijn Byttebier om meer flexibele opvangplaatsen te subsidiëren, was deels ingegeven door de bekommernis om maatschappelijk kwetsbare groepen te helpen. Vaak zijn het immers net mensen uit de lagere socio-economische milieus die niet de mogelijkheid hebben om te kiezen op welke uren ze al dan niet werken. In die zin is het aanbieden van flexibele opvang een beslissing die zeker kan bijdragen tot het sociale karakter van de kinderopvang.

We herinneren hier trouwens graag nog eens aan het uitgangspunt dat kinderopvang drie complementaire functies vervult. Vanuit die optiek is het vanzelfsprekend dat de flexibele kinderopvang er niet alleen is om kinderen van werkende ouders op te vangen. Bij het uitwerken van een toelatingsbeleid houdt u dus ook best rekening met de sociale en de pedagogische functie van de flexibele opvang.

2. Een strikt of een soepel toelatingsbeleid?

De overheid heeft geen toelatingsvoorwaarden voor de flexibele opvang vastgelegd. Ieder initiatief kan hierover autonoom beslissen. Concreet zult u iedere individuele aanvraag moeten onderzoeken. Op basis van de gegevens die ouders u bezorgen dient u te beslissen of u een kind al dan niet opneemt in de flexibele opvang. Het is belangrijk dat u vooraf goed nadenkt over het toelatingsbeleid dat u zult volgen.

In de praktijk bestaan er initiatieven die opteren voor een strikt toelatingsbeleid, en enkel die kinderen van werkende ouders opnemen, die hun nood aan opvang bovendien kunnen staven met een werkgeversattest. Andere initiatieven hanteren dan weer een soepeler beleid, waarbij ook rekening wordt gehouden met andere dan zuiver economische factoren.

Zo kunnen er namelijk heel wat situaties zijn waarin ouders niet werken, maar waar het toch goed kan zijn voor het gezin dat de kinderen gebruik maken van de flexibele opvang. Enkele voorbeelden: een ouder wil een opleiding volgen of vrijwilligerswerk doen, er is een (tijdelijke) noodsituatie in het gezin, gezinsondersteuning is nodig...

Wij pleiten er alvast voor om ook andere dan economische aspecten te laten meespelen bij uw beslissing. Een te strikt toelatingsbeleid reduceert kinderopvang immers tot zijn economische functie, en negeert de sociale en pedagogische functies, die nochtans even belangrijk zijn (zie p.7).

Wij benadrukken ook nog eens dat we er in deze handleiding van uitgaan dat, in de overgrote meerderheid van de gevallen, ouders uiteindelijk het beste weten wat goed is voor hun kind.

3. Een duidelijke communicatie over het toelatingsbeleid

Het is belangrijk dat ouders precies weten wat flexibele opvang inhoudt (en wat niet!) en wie er gebruik kan van maken. U moet erover waken dat de informatie die hierover wordt verspreid voldoende duidelijk is.

Ondanks een duidelijke communicatie kunnen er toch aanvragen komen die buiten het opzet liggen, bijvoorbeeld een moeder die eens een middagje wil gaan winkelen, en haar kind eenmalig in de opvang wil achterlaten. Ook daarover denkt u best vooraf na.

U zult immers een strategie moeten bepalen om met dit soort aanvragen om te gaan. Het is ook belangrijk dat mensen begrijpen waarom hun aanvraag wordt afgewezen.

4.2 Communicatie tussen ouders en begeleiders

"Ouders lijken meer ontspannen wanneer ze hun kinderen ophalen van de flexibele opvang, en ze maken dan ook meer tijd om met ons te praten. Ze vertellen ons vanalles over wat er bij hun thuis gebeurt. Automatisch ben je dan zelf ook meer geneigd om dingen te vertellen en vragen te stellen."

Het is, nog meer dan in de reguliere opvang, belangrijk dat er dagelijks tijd wordt gemaakt om informatie met ouders uit te wisselen. Om te voorkomen dat informatie tussen vroege en late opvang verloren gaat, dient een procedure van informatiedoorstroom te worden ontwikkeld worden (zie p. 22).

Belangrijk is dat ouders kunnen rekenen op een vast aanspreekpunt. Dat versterkt het vertrouwen van ouders in de opvang, en bevordert de onderlinge communicatie.

In de praktijk blijkt dat het contact tussen ouders en begeleiders in de flexibele opvang veel uitgebreider is dan in de gewone opvang. Ouders maken meer tijd voor gesprek en uitwisseling. Dit is vermoedelijk te verklaren door het feit dat ouders, dankzij de flexibele opvangoplossing, meer ontspannen zijn. Dit is een mogelijkheid die de begeleiders zeker moeten benutten.

Enkele concrete tips:

- Voor het doorgeven van informatie aan ouders en vice versa kan worden gewerkt met een heen- en weerboekje.
- Ouders een kopje koffie aanbieden bevordert het contact.

4.3 Ouders beschouwen als partners

Net als in de reguliere kinderopvang dient men ook in de flexibele opvang niet enkel aandacht te hebben voor de kinderen; ook de ouders spelen een belangrijke rol. Zij blijven immers de verantwoordelijkheid dragen voor de opvoeding van hun kinderen. Ouders moeten worden beschouwd als partners, die op hun beurt bijdragen aan kwaliteitsvolle opvang. Zij moeten de mogelijkheid krijgen om ideeën in te brengen en hun opvattingen te delen met de begeleiders.

Over het algemeen is iedereen het erover eens dat ouders meer inspraak zouden moeten krijgen in de kinderopvang. Anderzijds leeft toch nog vaak de idee dat het makkelijker werken is zonder de bemoeienis van ouders. Er bestaat op dit vlak dus nog een groot verschil tussen theorie en praktijk.

Het is hoe dan ook belangrijk om ouders te betrekken bij de werking, en dit moet bij voorkeur op een proactieve manier gebeuren. Dat wil zeggen dat u niet wacht tot ouders met hun vragen, wensen en bekommernissen komen. Het betekent integendeel dat u hen hier zelf regelmatig naar vraagt.

Verder mag u niet vergeten dat ouderparticipatie een proces is, dat langzaam moet groeien. We kunnen pas spreken van echte ouderparticipatie wanneer een dialoog ontstaat en er samen met ouders wordt gezocht naar nieuwe, creatieve oplossingen voor problemen.

Het uitgangspunt bij ouderparticipatie moet in ieder geval zijn dat iedereen zijn eigen ideeën heeft over opvoeding, dat we allemaal ervaringsdeskundigen zijn, en dat de grote diversiteit die bestaat in het denken over opvoeding een rijkdom betekent.

Een concrete tip:

- Het oprichten van werkgroepen met ouders kan een stap in de goede richting zijn. Geen enkele vergadering zal echter het dagelijks contact kunnen vervangen.

4.4 Respect voor de eigenheid van elk gezin

In de mate van het mogelijke en met respect voor de visie en de interne organisatie, moeten opvoedingsgewoonten, waarden en normen van ouders in rekening worden gebracht in de (flexibele) opvang.

Zo eten moslimkinderen bijvoorbeeld geen varkensvlees, en vieren Jehova's geen Sinterklaas. Voor vegetariërs kunt u zorgen voor aangepaste maaltijden. Omgekeerd wordt ook aan ouders en kinderen gevraagd dat zij dan weer respect opbrengen voor de gewoonten en normen van de andere ouders en kinderen. Zo moeten Jehova-kinderen bijvoorbeeld wél respect opbrengen voor het feit dat de andere kinderen wel geloven in Sinterklaas.

Ouders mogen dan ook weer niet verwachten dat alles precies verloopt zoals thuis. Als opvanginitiatief heeft u immers ook een eigen visie, en ouders moeten die respecteren.

4.5 Goede afspraken maken goede vrienden

1. Extra afspraken zijn noodzakelijk

Afspraken die gelden voor de gewone opvang (i.v.m. inschrijvingen, maaltijden, activiteiten, afhalen,...) moeten uiteraard ook in de flexibele opvang nageleefd worden. Door de aard van de flexibele opvang zijn daar echter nog meer afspraken noodzakelijk. Hoe laat moet een kind gaan slapen? Mag het nog lezen in bed? Moeten kinderen hun huiswerk maken in de opvang of niet? Worden lessen systematisch opgevraagd of alleen op uitdrukkelijk verzoek?

2. Een flexibel reserveringssysteem?

U moet natuurlijk kunnen inschatten hoeveel kinderen er op elk moment zullen aanwezig zijn in de flexibele opvang, zodat personeelsbezetting, uurroosters, bestelling van maaltijden, activiteiten,... daarop kunnen worden afgestemd. In de praktijk merkt men echter dat het voor ouders niet altijd mogelijk is om lang vooraf mee te delen wanneer hun kinderen gebruik zullen maken van de flexibele opvang. Daarom moet het reserveringsbeleid toch voldoende flexibel zijn. Je kan je bijvoorbeeld afvragen of het écht nodig is dat ouders een week op voorhand inschrijven. De algemene richtlijn hier is: zo soepel als kan, zo rigide als nodig!

3. Inschrijven en afmelden

Het grote pijnpunt in de flexibele opvang blijkt het inschrijven en afmelden. Ouders gaan hier soms slordig mee om, wat het voor de begeleiding moeilijk maakt (hoeveel maaltijden moeten zij bestellen? hoe lang loopt de dienst? wie haalt welke kinderen van school? ...).

Het komt er dus op aan om van in het begin goede afspraken te maken met de ouders! Een mogelijkheid is om ouders te laten betalen voor de momenten waarvoor is geschreven, ook al komt zoon- of dochterlief niet opdagen. Een andere mogelijkheid is om mensen die niet vooraf reserveren niet meer toe te laten. Feit is dat de regels op dit vlak duidelijk moeten zijn, en dat ouders ze moeten respecteren.

4. Afspraken i.v.m. vervoer naar activiteiten buiten de opvang

In sommige gevallen is het ook de keuze van de (buitenschoolse) flexibele opvang om kinderen naar de muziekschool of de sportles te brengen, of ze af te halen. Het hoeft geen betoog dat dit de nodige organisatorische creativiteit vergt, en dat hierover goede afspraken dienen te worden gemaakt tussen alle betrokkenen. Zorg er ook voor dat u in orde bent met de verzekering.

5 TEAMONTWIKKELINGSBELEID

5.1 Een vlotte teamwerking

Het realiseren van een vlotte teamwerking is in de kinderopvang altijd belangrijk. Een team waar tevredenheid en een positieve verstandhouding heersen, functioneert beter.

In het geval van de flexibele opvang verdient dit aspect extra aandacht. Soms werkt men immers met twee teams – één voor de flexibele opvang en één voor de gewone opvang - wat enkele specifieke uitdagingen met zich meebrengt.

Gebrek aan contact en informatie-uitwisseling kan bijvoorbeeld leiden tot stoornissen. Daarom dient de nodige aandacht te worden besteed aan de interne uitwisseling, zowel op formeel als op informeel niveau.

Het is belangrijk om op regelmatige basis teamvergaderingen te organiseren voor alle medewerkers samen, waarbij ieder teamlid de kans krijgt om vragen te stellen. Vooral in kinderdagverblijven is dit niet altijd makkelijk te organiseren, omdat er geen kindvrije momenten zijn.

Het kan zinvol of praktisch zijn om naast die 'plenaire' vergaderingen ook aparte overlegmomenten te organiseren voor het deelteam van de flexibele opvang. Wanneer dat gebeurt, dan mag u echter niet nalaten om de daar besproken thema's of genomen beslissingen te communiceren aan de andere personeelsleden.

Om problemen binnen en tussen de teams te voorkomen, is het belangrijk dat u als verantwoordelijke voldoende beschikbaar en aanspreekbaar bent. Het is ook uw taak om eventuele spanningsvelden tijdig te detecteren en te zoeken naar oplossingen.

Enkele concrete tips:

- Wanneer men binnen de openingsuren vergadert, dan is er altijd iemand die voor de kinderen moet zorgen. Daarvoor organiseert u best een beurtrol, om te vermijden dat het altijd de begeleiders van de flexibele opvang zijn die de vergaderingen moeten missen.
- U kan het verslag van de vergaderingen (zowel die van de flexibele opvang als die van het volledige team) uithangen op een informatiebord in de personeelsruimte, zo is iedereen geïnformeerd.

5.2 Duidelijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden

Duidelijkheid bevordert een goede teamwerking. Het is belangrijk dat ieder teamlid weet wat er van hem of haar wordt verlangd, en welke precies de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van zijn collega's zijn.

Ook dit kan een gevoelig punt zijn wanneer u begint met flexibele opvang. Zo moet bijvoorbeeld vooraf worden beslist wie de afspraken in verband met de flexibele opvang zal bepalen. Gebeurt dat door het team van de flexibele opvang zelf, of beslist het hele team daar samen over?

Hoe u de bevoegdheden en verantwoordelijkheden verdeelt, is uw beslissing, en deze zal voor een groot stuk afhankelijk zijn van de specifieke context van uw initiatief. Cruciaal is wél dat de regels voor iedereen duidelijk zijn.

5.3 Opleiding en ondersteuning van de begeleiders in de flexibele opvang

Het spreekt voor zich dat de kwaliteit van de aangeboden flexibele opvang staat of valt met de bekwaamheid van de begeleiders. Flexibele opvang vraagt echter bijzondere vaardigheden en competenties. Het verdient daarom aanbeveling om alle begeleiders die de flexibele opvang op zich nemen een **specifiek op deze opvangvorm gerichte opleiding** te laten volgen.

Het Vormingscentrum Opvoeding en Kinderopvang (VCOK) ontwikkelde een vijfdaagse opleiding speciaal voor begeleiders in de flexibele buitenschoolse opvang.

Die cursus bestaat ondermeer uit de volgende onderdelen:

- kennismaking met de kinderopvang:regelgeving, basisprincipes, communicatie met kinderen en ouders, teamwerking, themawerking, inrichting van de ruimte;
- EHBO;
- achtergrond en maatschappelijke discussie met betrekking tot flexibele opvang;
- gepaste activiteiten voor de flexibele opvang;
- kindparticipatie;
- ouderparticipatie;
- kwaliteitszorg in de flexibele opvang;
- duurzaamheid (gezonde voeding,afvalbeleid, ...)
- observatie en verslaggeving.

Cursisten die al over bepaalde attesten beschikken (een getuigschrift kinderzorg, het attest 'begeleider buitenschoolse kinderopvang', ...) kunnen een vrijstelling krijgen voor bepaalde onderdelen.

Voor meer informatie over deze opleiding kunt u terecht bij het Vormingscentrum Opvoeding en Kinderopvang (tel: 09 232 47 36, info@vcok.be, www.vcok.be).

Ook moet de nodige aandacht worden besteed aan regelmatige **bijscholing** in het kader van flexibele opvang. In het Limburgse project organiseert de PCBO bijscholing op maat, in functie van de concrete behoeften. Die bijscholingen kunnen bijvoorbeeld gaan over huiswerkondersteuning of ouderwerking.

Net zoals bij ieder opstartend project, kan het een goed idee zijn om te zorgen voor ondersteuning van begeleiders en verantwoordelijke(n) door middel van **supervisie**. Concreet betekent dit dat op regelmatige tijdstippen vergaderingen (supervisie-sessies) worden georganiseerd samen met een extern deskundige, die het project inhoudelijk ondersteunt. Tijdens die vergaderingen worden praktijkvragen besproken en wordt samen naar oplossingen gezocht. Enkele voorbeelden van vragen: hoe een badmoment organiseren? Hoe elk kind een eigen plekje bezorgen? Wat te doen met een ongewone aanvraag?

In sommige gevallen kan het nuttig zijn om aparte sessies op te zetten voor verantwoordelijken en begeleiders. Beide groepen hebben immers andere vragen en bovendien zorgt dit ervoor dat iedereen 'ongeremd' zijn mening kwijt kan.

5.4 Zorgen voor een optimale informatiedoorstroom

Het kan niet genoeg benadrukt worden dat een goede samenwerking tussen de begeleiders van de gewone opvang en die van de flexibele onontbeerlijk is. Zij moeten immers een grote hoeveelheid informatie over de kinderen op regelmatige basis uitwisselen. Dit gebeurt vaak op een spontane manier, maar daarnaast is het ook nodig om formele uitwisselingsmomenten te organiseren. De manier waarop dit best gebeurt is afhankelijk van verschillende factoren zoals de uurroosters van de begeleiders, de mate waarin beide teams elkaar kennen, het al dan niet gescheiden zijn van de teams, ...

Het gebruik van een 'dagboek' kan een handige manier zijn om op een eenvoudige maar toch systematische manier informatie uit te wisselen tussen beide teams. In zo'n dagboek worden gegevens over elk kind genoteerd (eet- en slaapgedrag, activiteiten, opvallende voorvallen, ...) op een manier die voor iedereen duidelijk is. Het dagboek kan door iedere begeleider op elk moment worden geraadpleegd. Indien mogelijk is het natuurlijk nog beter wanneer de begeleider van de flexibele opvang en zijn collega van de gewone opvang samen de gegevens in het boek kunnen doornemen, bij wijze van overdracht.

5.5 Interne communicatie

De interne communicatie moet afgestemd worden op de nieuwe organisatievorm. In de meeste gevallen worden, naast de vergaderingen met het hele team, ook aparte overlegmomenten opgezet voor de begeleiders van de flexibele opvang.

Zoals hierboven al aangegeven, is het belangrijk dat ook de begeleiders van de gewone opvang op de hoogte worden gebracht van de daar genomen beslissingen. Omgekeerd geldt dit uiteraard ook: de begeleiders van de flexibele opvang moeten op de hoogte blijven van de gewone opvang.

Wij herhalen hier nog eens dat het wenselijk is om het al dan niet aanbieden van flexibele opvang vooraf te bespreken binnen uw team. Wanneer de beslissing door het hele team wordt gedragen, zal de bereidheid tot samenwerken ook groter zijn.

Ondanks alle voorafgaandelijke communicatie en overleg kan het toch nog gebeuren dat niet alle teamleden overtuigd zijn van de meerwaarde van flexibele opvang. Dit is een gevaarlijke situatie, die niet alleen kan leiden tot interne spanningen, maar die er ook kan voor zorgen dat ouders, kinderen of andere betrokken partijen tegengestelde signalen krijgen over de flexibele opvang, al dan niet expliciet. Het spreekt voor zich dat het voor ouders moeilijk is om hun vertrouwen te schenken aan een bepaalde opvangvorm, wanneer de begeleiders zelf er niet achter staan.

Het is daarom belangrijk dat u binnen uw team blijft communiceren over de flexibele opvang, en dat u eventuele negatieve gevoelens weet op te sporen en bespreekbaar maakt.

6 DE INTERNE ORGANISATIE

6.1 Organisatorische verandering

Het aanbieden van flexibele opvang brengt een reeks van organisatorische veranderingen met zich mee, die de werking van uw hele opvanginitiatief zullen beïnvloeden. Veranderingen verlopen zelden probleemloos. Vernieuwingen roepen nu eenmaal weerstand op.

Het is niet makkelijk om te voorspellen met welke problemen u precies zal geconfronteerd worden. Ieder initiatief heeft zijn eigen context en zijn eigen specifieke kenmerken. In ieder geval moet u er zich bewust van zijn dat uw organisatie een veranderingsproces doormaakt, en moet u alert zijn om eventuele moeilijkheden tijdig op te sporen en aan te pakken.

Verder moet u er ook rekening mee houden dat alle afspraken die u maakt met ouders, een invloed hebben op de interne organisatie (afspraken i.v.m. reserveren, afmelden, vervoer, ...).

6.2 Profiel van de begeleider flexibele kinderopvang

Iedereen zal erkennen dat bekwaam personeel de eerste voorwaarde is voor goede kinderopvang. Opvang op buitengewone tijdstippen vraagt een andere instelling van de begeleiders. Bovendien moeten zij beschikken over enkele bijkomende kwaliteiten.

Een grote flexibiliteit is een eerste vereist. Er moet immers ook buiten de reguliere uren gewerkt worden, er komen extra opdrachten bij het takenpakket, ... Ook zelfstandigheid is een belangrijke voorwaarde om goed te kunnen functioneren in de flexibele opvang. De leidinggevende is immers veel minder vaak aanwezig tijdens de uren van de flexibele opvang, en meer dan eens staat één enkele begeleider alleen in voor de opvang van de kinderen.

Voor het experiment 'flexibele buitenschoolse opvang' in Limburg werden de toelatingsvoorwaarden voor begeleiding en omkadering hoger gesteld dan voor de gewone buitenschoolse opvang, precies omwille van deze extra verantwoordelijkheid. De begeleiders moeten bij aanvang minstens een TSO-opleiding achter de rug hebben.

6.3 Aparte teams of liever niet?

"Bij ons gebeurt de flexibele opvang door een apart team, met allemaal nieuwe mensen. In het begin zorgde dat wel voor problemen met het bestaande team van de gewone opvang: we voelden dat ze erg argwanend stonden t.o.v. ons en ons werk. Achteraf bleek dat sommigen niet achter het project flexibele opvang stonden, en dat anderen dan weer bang waren dat zij ook zouden moeten werken op de uren van de flexibele opvang. Een open discussie vooraf had veel problemen kunnen voorkomen."

Wanneer u start met flexibele opvang dan kan u ervoor opteren om uw bestaande team hiervoor in te schakelen, door hen ook op andere tijdstippen te laten werken. Het voordeel van dit systeem is dat gewone en flexibele opvang soepeler in elkaar overlopen, omdat de opvang door dezelfde mensen gebeurt.

U kan er echter ook voor kiezen om voor de flexibele opvang een apart team op te zetten, met nieuwe mensen die u specifiek voor dit project aanwerft. Wanneer u daarvoor kiest, dan moet u wel beseffen dat dit kan leiden tot een zekere weerstand bij het team van de 'gewone' opvang. Dat team kan zich 'bedreigd' voelen door de grote hoeveelheid aandacht die de nieuwe ploeg in het begin zal krijgen. In sommige gevallen kan er zelfs sprake zijn van jaloezie, bijvoorbeeld omdat de begeleiders in de flexibele opvang voor minder kinderen moeten zorgen en dus 'rustiger' kunnen werken, of omdat het nieuwe project zoveel aandacht krijgt.

Het is uw taak als verantwoordelijke om ervoor te zorgen dat uw medewerkers van de gewone opvang niet de indruk krijgen dat hun werk niet of minder gewaardeerd wordt. Dit kan u bijvoorbeeld doen door hen te betrekken bij de werking van de flexibele opvang en bij alle belangrijke beslissingen daarover, of door hen in te schakelen bij het inwerken van de nieuwe medewerkers. Het verdient ook aanbeveling om, liefst elke week, te vergaderen met het volledige team van begeleiders (zowel flexibele als gewone opvang).

Veel problemen kunnen echter worden vermeden wanneer u één of meerdere mensen uit het bestaande team in het nieuwe team van de flexibele opvang opneemt – op voorwaarde dat zij dit zelf willen natuurlijk. De praktijk leert dat dit de aanvaarding van het nieuwe team door het bestaande team bevordert. Het is ook handig dat minstens één lid van het nieuwe 'flexibele' team op de hoogte is van het reilen en zeilen in de opvang, ouders en kinderen al kent en weet waar alles ligt. Naast die praktische voordelen is er nog het feit dat deze begeleider al doordrongen is van de visie van het opvanginitiatief, en dat hij of zij deze kan 'doorgeven' binnen het team.

Nieuwe begeleiders hebben altijd een inwerkperiode nodig. Daar staat wel tegenover dat zij vaak heel gemotiveerd zijn voor de flexibele opvang en er echt hun 'ding' van willen maken. Bovendien kan nieuw bloed, met nieuwe ideeën, stimulerend werken voor het hele team.

Anderzijds kunnen 'bestaande' begeleiders ook wel moeilijkheden ondervinden om zich aan te passen aan de specifieke context van de flexibele opvang. Er zijn minder kinderen, en voor begeleiders die liever werken met een grotere groep is dit niet zo motiverend. Omdat het aantal kinderen beperkter is, wordt in de flexibele opvang ook minder gewerkt met leeftijdsgroepen en sommige mensen vinden dat minder prettig.

Of u nu kiest voor een volledig nieuw team of voor een 'doorstroomteam' vanuit de gewone opvang, interne communicatie is hoe dan ook een sleutelwoord. Belangrijk is dat met het volledige team een open discussie wordt gevoerd over de mogelijkheden en beperkingen van flexibele opvang, want hierover kunnen grote meningsverschillen bestaan. Ieder lid van de groep moet de kans krijgen om zijn mening te ventileren. Wanneer dit niet gebeurt, dan worden er onvermijdelijk andere uitlaatkleppen gevonden, wat nefast is voor de teamwerking.

Enkele concrete tips:

- In de mate van het mogelijke moet u er altijd naar streven om de flexibele opvang te laten doen door medewerkers die hier zelf voor kiezen. Het spreekt voor zich dat dit de motivatie ten goede komt, en het voorkomt dat uw personeel zelf problemen krijgt met de combinatie arbeid-gezin.
- Het is goed om vooraf samen met uw team vast te leggen wat er zal gebeuren in bijzondere situaties: vakantie, ziekte,
- Indien u kiest voor een apart team en er is slechts ruimte voor één voltijds personeelslid, dan kunt u overwegen om deze job te laten invullen door twee halftijdse krachten. Voor één medewerker alleen is het immers niet zo leuk werken: hij of zij heeft geen klankbord, kan nooit eens overleggen met een collega en moet vaak te lange uren werken. Bovendien ontstaan er al snel praktische problemen wanneer deze medewerker ziek wordt of vakantie neemt. Mensen met 'gewone' uren kunnen of willen immers niet altijd inspringen op 'flexibele' uren.

6.4 Zorgen voor continuïteit

Voor kinderen is het belangrijk dat ze zoveel mogelijk door dezelfde mensen worden opgevangen, zodat ze de kans krijgen om een vertrouwensrelatie op te bouwen met hun begeleiders.

Die continuïteit wordt in de praktijk het beste gerealiseerd door het werken met een beperkt team van vaste mensen, die liefst werken volgens een vast uurrooster.

Een concrete tip:

- Wanneer een vaste begeleider in de flexibele opvang dient te worden vervangen, door ziekte bijvoorbeeld, en er is geen andere 'flexibele' begeleider beschikbaar, dan verdient het aanbeveling om die vervanging te laten doen door een ander lid van het team van de gewone opvang, eerder dan iemand van buitenaf in te schakelen. Vaste gezichten zijn nu eenmaal belangrijk voor kinderen en ouders, en dat geldt nog meer voor opvang op ongewone tijdstippen.

7 INFRASTRUCTUURBELEID

Wanneer u begint met flexibele opvang, dan is het belangrijk dat u werk maakt van een aangepaste infrastructuur. Opvang op ongewone tijdstippen vraagt de nodige aanpassingen op dat vlak.

Zo dient de nodige aandacht te worden besteed aan rust-en slaappleaatsen. In de buitenschoolse opvang zal dit betekenen dat een aparte slaapruiimte zal moeten ingericht worden en dat een bed moeten worden voorzien voor ieder kind dat naar de flexibele opvang komt.

In kinderdagverblijven vraagt dit uiteraard minder ingrijpende aanpassingen, aangezien bedjes en slaapruijntes al aanwezig zijn. Wanneer dit praktisch en financieel mogelijk is, verdient het wel aanbeveling om een aparte ruiimte te voorzien voor de flexibele opvanguren. Die ruiimte kan dan extra huiselijk worden ingericht en ieder kind kan er zijn eigen bedje voor de laatopvang hebben.

Verder moeten ook de keukenaccomodatie (koelkast, fornuis, eetplaats,...) en het sanitair voor de verzorgingsmomenten (wastafels, douches, ...) in orde worden gebracht. Ook voor het maken van huiswerk dient de nodige ruiimte te worden voorzien.

Niet alleen de aanwezigheid van bepaalde voorzieningen is belangrijk, maar ook de opstelling ervan en de inplanting in het geheel. Daarbij moet men rekening houden met de 'werkbaarheid'. Wanneer er een badkamer wordt geïnstalleerd bijvoorbeeld, dan mag die zich niet te ver van de speelruimtes bevinden. Terwijl een kindje gewassen wordt, mogen de andere kinderen immers niet alleen gelaten worden.

De veranderingen die de inrichting ondergaat voor de flexibele opvang mag de bestaande opvang echter niet in het gedrang brengen. In sommige gevallen, en dat geldt vooral voor de buitenschoolse opvang, kan het toch betekenen dat bestaande ruiimtes moeten worden ingeleverd. Wanneer dit het geval is, pleiten wij ervoor om dit te bespreken met het hele team, zodat de genomen beslissingen ook door het hele team worden begrepen.

Nog meer dan in de gewone opvang is het belangrijk dat kinderen zich thuis voelen en dat de ruiimtes sfeervol zijn ingericht. Voor kinderen die langdurig in de opvang verblijven, zeker tijdens de uren van de flexibele opvang, is het ook belangrijk dat ze een eigen plekje hebben, en dat ze hun eigen spullen bij zich kunnen houden (boeken, speelgoed, knuffels, ...). Dit kan door bijvoorbeeld individuele kastjes te voorzien voor het wegbergen ervan.

8 EXTERN BELEID

8.1 Potentiële gebruikers informeren

Wanneer u begint met flexibele opvang, dan moet u er rekening mee houden dat het de eerste maanden waarschijnlijk nog niet storm zal lopen voor uw nieuw project. Potentiële gebruikers moeten eerst weten dat het aanbod flexibele opvang bestaat, en bovendien zullen heel wat mensen even de kat uit de boom kijken voor ze hun kinderen brengen. Elk kinderopvanginitiatief moet eerst naam-bekendheid en vertrouwen verwerven, en dat laatste geldt nog meer voor opvang op ongebruikelijke tijdstippen.

Tijdig communiceren over uw aanbod is dan ook nodig. Op dit vlak kunnen we leren uit de ervaring van het Limburgse project voor flexibele buitenschoolse opvang. Daar kon de communicatie pas enkele weken voor het nieuwe schooljaar beginnen, met als gevolg dat vele ouders al een andere oplossing hadden gezocht voor hun kroost. Daarbij kwam dat de negatieve media-aandacht en de maatschappelijke discussie over het al dan niet verantwoord zijn van de flexibele opvang heel wat reacties had uitgelokt. Voor sommige ouders, die nochtans nood hadden aan flexibele opvang, werkte dit remmend.

Als u bijvoorbeeld in september wilt starten, dan moet u eigenlijk al communiceren voor het einde van het schooljaar. U moet er in ieder geval rekening mee houden dat de meeste ouders de opvang voor hun kinderen graag enkele maanden vooruit plannen.

Behalve een goede timing is ook de manier waarop u potentiële gebruikers informeert belangrijk. U kan dit doen door middel van folders, affiches, advertenties, of een combinatie daarvan. Het is belangrijk om goed na te denken over de manier waarop u de flexibele opvang aan de buitenwereld presenteert en welke aspecten u daarbij benadrukt. U houdt er best rekening mee dat het begrip 'flexibele opvang' niet door iedereen is gekend. In uw communicatie moet u dan ook op een eenvoudige en heldere manier uitleggen wat uw opvangaanbod precies inhoudt.

Het volstaat overigens niet om ouders eenmalig te informeren bij de opstart van uw project. Beter is om op regelmatige tijdstippen informatie te verspreiden naar (potentiële) gebruikers. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een informatiekraantje of het organiseren van informatiebijeenkomsten. Tijdens zo'n info-vergadering kunnen ouders die al gebruik maken van de flexibele opvang ervaringen uitwisselen met potentiële gebruikers. Mond-op-mond reclame blijft tenslotte de beste publiciteit.

Ook de 'zichtbaarheid' van de flexibele opvang is een belangrijk punt. Wanneer u beslist om enkel open te zijn op momenten dat er kinderen zijn ingeschreven, dan heeft dat consequenties. Stel dat u de ene dag sluit om 19 uur en de volgende dag om 21 uur: dat is verwarrend voor potentiële gebruikers. Misschien moet u daarom overwegen om, zeker in de beginfase, bijvoorbeeld elke dag sowieso tot 20 uur open te blijven, ook al zijn er geen kinderen meer aanwezig.

8.2 Omgaan met negatieve reacties

"Het gebeurt meer dan eens dat familie, vrienden of kennissen mij aanspreken over de flexibele opvang. Soms gaat dat echt ver. "Waar zijt gij in godsnaam mee bezig?" vroeg een van mijn burens mij onlangs. Toen ik hem uitlegde dat het niet zo is dat kinderen bij ons in de opvang blijven van 6

uur 's morgens tot 23 uur 's avonds, draaide hij al wat bij. En nadat ik hem had uitgelegd dat de flexibele opvang bijvoorbeeld een prima oplossing kan zijn voor mensen die in ploegen werken, herzag hij zijn mening helemaal. De meeste mensen die negatief reageren doen dat uit onwetendheid. Toch krijg ik nog steeds negatieve reacties op die ene moeder die haar kinderen komt ophalen wanneer die al slapen, en die ze dan moet wakker maken om ze op de fiets te vervoeren naar huis, want ze heeft geen auto. Maar sommige ouders hebben gewoon geen andere keuze, en daar moet men begrip voor opbrengen!"

De kans bestaat dat u en uw medewerkers worden geconfronteerd met negatieve reacties op de flexibele opvang. Daarom is het belangrijk dat u zelf 100% overtuigd bent van uw project, zodat u zich zeker niet laat meeslepen door eventuele negatieve reacties. U mag ook niet nalaten uw medewerkers te waarschuwen voor mogelijke 'vijandige aanvallen'.

Het is daarom een goed idee om binnen uw team vooraf de discussie aan te gaan over flexibele opvang. Daarbij is het essentieel dat de discussie niet wordt verengd tot de economische functie van kinderopvang, maar dat het wél gaat over de manier waarop de flexibele opvang op pedagogisch vlak wordt ingevuld.

Het beste is om uw medewerkers zelf argumenten te laten zoeken om hun project te verdedigen. Met die argumenten kunnen ze eventuele kritiek weerleggen, zonder dat ze zich onzeker gaan voelen over het werk dat ze doen.

Het volstaat echter niet om deze discussie te voeren met de begeleiders van de flexibele opvang! Ook de begeleiders van de gewone opvang moeten hierbij worden betrokken. Zij moeten evengoed geïnformeerd worden als hun 'flexibele' collega's, en moeten evenveel kans krijgen om deel te nemen aan discussies over flexibele opvang. Een gebrek aan informatie vormt immers een makkelijke voedingsbodem voor negatieve ideeën over het project.

Hieronder vindt u alvast enkele **bruikbare argumenten** voor flexibele opvang:

- kinderopvang is er niet enkel om kinderen van werkende ouders op te vangen, maar heeft ook een belangrijke sociale en een pedagogische functie;
- sommige (jonge) kinderen bleven vroeger alleen thuis, omdat er geen andere oplossing was;
- grootouders of andere familieleden worden nu ontlast van een voor hen soms te zware taak;
- ingewikkelde opvangregelingen of veel verschillende babysits zijn niet goed voor kinderen;
- kinderen en ouders zijn zeer tevreden over de kwaliteit van de flexibele opvang;
- de begeleiders doen leuke dingen met de kinderen, wat thuis niet altijd mogelijk is omdat ouders ook huishoudelijke taken moeten verrichten en niet altijd al hun aandacht kunnen besteden aan hun kinderen;
- er heerst een huiselijke sfeer in de flexibele opvang (samen koken, afwassen, ..);
- extreem lange opvangdagen en de combinatie van erg vroege en erg late opvang worden niet toegelaten;
- de combinatie arbeid-gezin wordt makkelijker en mensen zijn geruster door de goede opvang;
- het personeel dat instaat voor de flexibele opvang heeft een specifieke, bijkomende vorming gekregen;
- ...

9 FLEXIBELE BUITENSCHOOLSE OPVANG HET LIMBURGSE EXPERIMENT

9.1 Historiek

De vzw **Provinciale Commissie Buitenschoolse Opvang (PCBO)** werkt sinds 1991 aan de uitbouw van Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang (IBO's) in Limburg.

De PCBO heeft ook als opdracht nieuwe vormen van kinderopvang in de provincie Limburg uit te bouwen, op basis van de behoeften van de ouders.

Daarom liet de PCBO in 2001 door het Sociaal Economisch Instituut (SEIN) van het Limburgs Universitair Centrum (LUC) een grootschalig onderzoek uitvoeren bij gezinnen met kleuters en lagereschoolkinderen. Uit dit onderzoek bleek duidelijk dat heel wat ouders van schoolgaande kinderen opvang nodig hebben buiten de normale opvanguren. De behoefte aan opvangmogelijkheden na 18 uur was het grootst, maar ook een vervroegd openingsuur en opvangmogelijkheid op zaterdag vonden men wenselijk. Eén van de belangrijkste onderzoeksconclusies luidde dan ook dat flexibiliteit in de formele opvangmogelijkheden een must werd.

Op basis van deze resultaten is de PCBO gestart met het **experiment 'flexibele buitenschoolse opvang - opvang op buitengewone tijdstippen'**. Vier initiatieven voor buitenschoolse opvang werden geselecteerd en kregen middelen om hun openingsuren uit te breiden vanaf september 2002. Kinderen kunnen er 's ochtends terecht vanaf 5.30 uur en 's avonds tot 23 uur. Op zaterdag is er opvang van 6.30 uur tot 20 uur.

Er werd bij de selectie van de opvanginitiatieven rekening gehouden met een representatieve spreiding volgens grootte en type van gemeente (stad - platteland), geografische ligging in de provincie Limburg, organiserend bestuur (vzw, gemeentebestuur, OCMW) en met de afstemming van de openingstijden op de arbeidstijden van ouders. De vier geselecteerde IBO's zijn: De Bengeltjes in Beringen, 't Huis in Maasmechelen, 't Ravotterke in Overpelt en het Kinderparadijs in Tongeren.

De PCBO begeleidt deze IBO's inhoudelijk en zorgt voor de coördinatie van het project. Voor de sturing van het experiment is een 'begeleidingscel' in het leven geroepen. De PCBO engageerde het Vormingscentrum Opvoeding en Kinderopvang (VCOK) als extern deskundige voor de inhoudelijke en pedagogische ondersteuning van het initiatief. De verantwoordelijken van de experimentprojecten komen regelmatig samen voor overleg, uitwisseling van ervaringen en bijsturing van het concept.

De PCBO staat ook in voor de opleiding en begeleiding van het personeel in de flexibele opvang. In samenwerking met het VCOK werd daarvoor een specifieke opleiding ontwikkeld.

Met dit experiment wil de PCBO nagaan of deze vorm van opvang een antwoord kan bieden op de behoeften van gezinnen die op onregelmatige tijdstippen en buiten de normale werkuren kinderopvang nodig hebben. De PCBO wil ook praktijkervaring opdoen voor methodiekontwikkeling en, bij een positief resultaat, het aanbod integreren in de bestaande werkingen.

9.2 Kwaliteitsbewaking

Naast de algemene kwaliteitszorg die volgens de bepalingen van het Ministerieel Besluit van 12 juni 2001 geldt, heeft de PCBO samen met het VCOK een specifiek kwaliteitsconcept voor deze nieuwe opvangvorm ontwikkeld.

Aandacht gaat daarbij uit naar de volgende elementen: pedagogisch beleid, ouderbeleid, teamontwikkelingsbeleid, interne organisatie, personeelsbeleid en infrastructuurbeleid.

Dit kwaliteitsconcept wordt verder ontwikkeld tijdens de duur van het project en wordt bijgestuurd waar nodig.

Ook elementen die moeilijk meetbaar zijn, zoals o.a. de "draagkracht van het kind" worden zeker niet uit het oog verloren. De draagkracht van het kind, en dit is verschillend van kind tot kind, wijst ondermeer op een beperking in het aantal uren opvang en laat vandaar ook een belangrijke verantwoordelijkheid bij de ouders en het opvanginitiatief. Essentieel is ook dat elk gezin apart wordt bekeken en dat er duidelijke afspraken worden gemaakt.

9.3 Evaluatie van het experiment

1. Situering

In het eerste werkjaar (schooljaar 2002-2003) werden op regelmatige basis tussentijdse evaluaties gehouden door de PCBO zelf. De PCBO vond het echter belangrijk om dit experiment ook op een wetenschappelijke manier te laten evalueren door een niet-betrokken partij.

Daarom werd een nieuwe onderzoeksopdracht gegeven aan het SEIN. Die onderzoeksopdracht omvat het volgende:

- een evaluatie van de kwaliteit op het vlak van het pedagogisch beleid, de interne organisatie en het personeelsbeleid, het ouderbeleid, de infrastructuur en de inrichting;
- een onderzoek naar de effecten van vroege en/of late opvang en zaterdagopvang op het welzijn van kinderen;
- een onderzoek naar de behoefte aan en het gebruik van flexibele opvang in relatie tot de arbeidsituatie van ouders.

De evaluatie werpt een zicht op de visies en ervaringen van de verschillende betrokken partijen: begeleiders, coördinatoren, ouders en kinderen.

De resultaten van het onderzoek werden voorgesteld in juni 2003. Belangrijk is het feit dat de evaluatie niet aan het eind van het experiment is gebeurd, maar parallel met de projecten is verlopen. Deze werkwijze laat tussentijdse bijsturing toe en levert nuttige elementen voor de eventuele voortzetting van het experiment.

2. Conclusies van het onderzoek

In de vier projecten blijkt de start trager te verlopen dan verwacht. Flexibele opvang vraagt om een aantal organisatorische en inhoudelijke aanpassingen die van wezenlijk belang zijn om van het nieuwe aanbod een succes te maken. Het betreft aanpassingen met betrekking tot het pedagogisch beleid, het personeelsbeleid en de ruimtelijke indeling.

Het aanbieden van flexibele opvang kan beschouwd worden als een totale organisatieverandering. Veranderingen stoten altijd op weerstand. Mensen moeten de tijd krijgen om zich aan te passen aan de nieuwe situatie, en dit geldt voor alle partijen binnen de opvang: begeleiders, verantwoordelijken, ouders en kinderen. Het is een ontwikkelings- en aanpassingsproces dat tijd nodig heeft.

De interne organisatie

Het opstarten van flexibele buitenschoolse opvang brengt heel wat veranderingen met zich mee voor de interne organisatie. De verantwoordelijke vervult een zeer belangrijke taak in dit veranderingproces. Hij of zij moet volledig achter het project flexibele buitenschoolse opvang staan en geloven in de slaagkansen. Hij of zij moet beschikken over organisatietalent en een creatieve en innovatieve houding aannemen bij het oplossen van problemen. Verder moet de verantwoordelijke ook in staat zijn om de begeleiders te motiveren en zo een sterk team te creëren.

Flexibele opvang heeft ook gevolgen voor de begeleiders. Werken in de gewone buitenschoolse opvang betekent zekerheid wat betreft werkuren, gehanteerde regels, manier van werken, etc. Het werken in de flexibele opvang daarentegen vraagt van de begeleiders een flexibele werkhouding en een positieve attitude ten aanzien van deze vorm van opvang. Zij moeten bereid zijn om te werken op onregelmatige en 'gebroken' uren ('s morgens enkele uren en 's avonds enkele uren). Daarnaast moeten ze zeer zelfstandig kunnen werken. Ze staan soms alleen in voor de opvang van de kinderen in de flexibele opvang. Dat vraagt heel wat organisatietalent, want naast de praktische taken (koken, verzorging, wassen) moeten de kinderen ook voldoende aandacht krijgen.

Zowel verantwoordelijken als begeleiders geven aan dat de opstart van het project flexibele buitenschoolse opvang niet optimaal verlopen is. De voorbereidingstijd was te kort en de meeste gezinnen hadden al andere opvangregelingen getroffen. Ook de infrastructuur- en accommodatieaanpassingen konden niet meteen uitgevoerd worden. In bepaalde IBO's lieten deze op het moment van het onderzoek nog altijd op zich wachten.

De organisatorische consequenties werden onderschat. In de praktijk deden zich heel wat moeilijkheden voor met betrekking tot de interne afstemming tussen de teams en de personeelsbezetting, en met betrekking tot de uurroosters en de werkschema's van de begeleiders. Maar niet alles kan meteen optimaal verlopen en al doende leert men. Zowel verantwoordelijken als begeleiders zijn daarvan overtuigd.

De mening van de ouders

De combinatie arbeid – gezin vergt veel van moeders en vaders. De wetenschap dat hun kinderen veilig zijn en goed verzorgd worden zorgt voor rust bij de ouders. De psychische belasting wordt minder en de overgang werk-gezin kan op een rustigere en minder gejaagde manier gebeuren.

Ouders moeten blijkbaar een emotionele drempel overwinnen om gebruik te maken van de flexibele opvang. Door vaders en moeders hierover te informeren en hen bekend te maken met de opvang, bijvoorbeeld door middel van rondleidingen, kan men deze emotionele drempel wegwerken.

Ouders die gebruik maken van de flexibele opvang zijn over het algemeen zeer tevreden. De verschillen in tevredenheid tussen de gewone en de flexibele opvang zijn het grootst wanneer het gaat over het aantal mensen dat bezig is met de kinderen. Ouders zijn hierover duidelijk meer tevreden in de flexibele opvang. Tijdens de flexibele opvang zijn er minder kinderen aanwezig en de begeleiders kunnen dan ook meer tijd vrijmaken om bezig te zijn met de kinderen. Ook de speelruimtes binnen en buiten worden beter beoordeeld in de flexibele dan in de reguliere opvang. Het gaat uiteraard om dezelfde voorzieningen maar door het feit dat er minder kinderen zijn kunnen de aanwezige kinderen er optimaal gebruik van maken. Ouders geven ook aan dat de informatieoverdracht beter ver-

loopt in de flexibele opvang. Ze krijgen daar meer informatie over het functioneren van hun kind dan in de gewone opvang.

Ouders zijn niet zo tevreden over de slaap- en rustaccomodatie in de flexibele opvang. Dit kan waarschijnlijk worden verklaard door het feit dat de infrastructuur nog niet klaar was toen het experiment van start ging. Ook de huiswerkondersteuning wordt minder positief beoordeeld. Dit kan mogelijk het gevolg zijn van een gebrek aan communicatie en duidelijke afspraken op dit punt.

De vergelijking tussen de gewone buitenschoolse opvang en de flexibele opvang leert ons dat de aspecten die minder goed beoordeeld worden in de gewone opvang op dezelfde manier beoordeeld worden in de flexibele opvang. Het gaat om de inspraakmogelijkheden van de ouders en om de aansluiting van de opvang bij de eigen opvattingen over opvoeding. Het gaat hier dus om aandachtspunten voor de opvang in zijn totaliteit.

Ouders hebben een duidelijke mening over mogelijke verbeterpunten met betrekking tot de flexibele opvang. De meerderheid van de ouders geeft aan dat ze behoefte hebben aan de mogelijkheid om hun kind onmiddellijk te kunnen brengen naar de opvang indien nodig, met andere woorden urgentieopvang. Het reserveringssysteem is volgens de meerderheid van de ouders te streng. Een week vooraf reserveren is voor de ouders niet haalbaar, meer flexibiliteit is gewenst.

Het onderzoek leert dus in elk geval dat een grondige bevraging van ouders de kwaliteit ten goede komt.

De kinderen in de flexibele opvang

Flexibele opvang moet pedagogisch verantwoord zijn. Kinderen moeten zich goed voelen in de opvang. Hun welbevinden staat hierbij centraal.

Uit het onderzoek is gebleken dat kinderen geen hinder ondervinden van hun verblijf in de flexibele opvang. Het welbevinden van de kinderen wordt niet geschaad.

Daarbij moet wel worden vermeld dat opvang op zeer 'flexibele' uren in de praktijk niet voorkwam op het moment van het onderzoek. Over de effecten van zeer flexibele opvanguren op het welzijn van de kinderen kunnen dus geen uitspraken worden gedaan.

Er worden ook geen eindeloze combinaties gemaakt van verschillende opvangmomenten. Ouders kiezen bewust voor een bepaald opvangmoment (vroeg – laat – zaterdag) in functie van hun specifieke noden om arbeid en gezin te kunnen combineren. Uit de cijfergegevens blijkt dat ouders, althans tijdens de periode van het onderzoek, hun kinderen effectief niet langer in de opvang lieten dan noodzakelijk voor hun werk.

Volgens de mening van de ouders zijn de kinderen tussen 6 en 9 jaar het meest tevreden over de flexibele opvang. Kinderen vanaf 9 jaar zijn duidelijk positiever over de activiteiten in de flexibele opvang dan over die in de gewone opvang. Jongere kinderen (tussen 2,5 en 6 jaar) zijn volgens de ouders meer tevreden over de begeleiding in de flexibele opvang dan in de gewone opvang.

Uit de observaties blijkt dat de kinderen zich niet zo prettig voelen als ze alleen in de opvang moeten blijven. Ook voor de begeleiders is het een hele opgave om deze kinderen te blijven boeien en motiveren. Kinderen in groep zijn zelfstandiger en tonen meer initiatief.

Kinderen geven zeer herkenbare aspecten aan wanneer ze gevraagd worden naar hun mening over de opvang. Dit bevestigt het vermoeden dat kinderen zelf een goed beeld hebben van de opvang. Wanneer men vraagt naar leuke aspecten binnen de opvang geven kinderen vooral 'speelactiviteiten' aan (buiten spelen, dansen, playstation, ...). Minder leuke aspecten hebben betrekking op de interactie tussen kinderen onderling (ruzie, aan elkaar trekken en duwen, elkaar pijn doen, ...).

Conclusie is dat flexibele opvang geen negatieve effecten heeft op het welbevinden van kinderen. Hiermee wordt bedoeld dat kinderen geen nadelen ondervinden van opvang op ongewone tijdstippen (vroeg – laat – zaterdag) en op tijdstippen die wisselen van week tot week.

Het flexibele karakter is dus geen bepalende factor voor het welbevinden van kinderen binnen de opvang. De manier waarop de flexibele opvang georganiseerd wordt lijkt het verschil te maken. Worden er leuke activiteiten georganiseerd? Kan een kind zichzelf zijn in de opvang? Kent het kind de begeleidsters en de andere kinderen? Dat zijn voor kinderen doorslaggevende 'kwaliteitsaspecten' binnen de opvang, en dat geldt zowel voor de gewone als voor de flexibele opvang.

9.4 Enkele reacties van ouders

"Ik werk in ploegen en mijn vrouw moet elke dag om 6 uur beginnen. We hebben onze zoon zelf laten kiezen: om de andere week elke dag vroeg uit bed en naar de opvang, ofwel op internaat. Hij koos voor de flexibele opvang en daar zijn we allemaal heel blij om. Mijn vrouw heeft trouwens een vaste job kunnen aannemen dankzij deze opvangmogelijkheid. Onze zoon moet ook nooit na school naar de opvang."

"Mijn ouders moeten nu niet meer tientallen kilometers rijden om hun kleinkinderen op ongewone tijdstippen thuis op te vangen."

"Doordat de kinderen hier terecht kunnen, worden opa en oma ontlast."

"Dankzij de flexibele opvang kunnen mijn man en ik weer dezelfde shiften draaien, zodat we ook op dezelfde momenten vrij zijn. Dat geeft ons de kans om gezellig samen thuis te zijn met de kinderen, of uitstapjes te maken met het hele gezin."

"Vroeger moesten mijn kinderen al eens alleen thuis blijven, omdat er geen andere oplossing was. Nu ik weet dat ze in de opvang zijn, waar er goed voor ze gezorgd wordt, ben ik veel rustiger op mijn werk."

"Ik ben alleenstaande moeder, en dankzij de flexibele opvang ben ik terug kunnen gaan werken."

"Mijn kinderen moesten tot voor kort tot kwart voor elf 's avonds in de opvang blijven. Nu heb ik andere uren en is dat niet meer nodig, maar de kinderen zeggen soms dat ze het missen."

"Ik zorg alleen voor mijn kinderen, en moet soms werken op zaterdag. Vroeger moest ik dan altijd mensen nalopen en lastigvallen om mijn kinderen op te vangen. Nu kunnen mijn kinderen indien nodig naar de flexibele opvang."

"Mijn zoontje is meer opgebloeid sinds hij naar de flexibele opvang komt."

"De kinderen hebben een prinsleven in de opvang. De begeleidsters zijn de hele tijd actief met hen bezig. Dat kan je thuis niet altijd, want je moet ook het eten klaarmaken en opruimen en zo."

9.5 Enkele reacties van kinderen

"Stuur iedereen nu maar naar huis, dan is het zoals op zaterdag, alleen wij."

"Papa, ga maar naar huis, wij willen nog blijven en de opvang is toch tot 20 uur open."

"Bij ons in de opvang komt er een jongen die hulp nodig heeft bij het maken van zijn huiswerk. Hij werkt heel traag en zijn moeder heeft daar het geduld niet voor."

"Ik vind het niet erg om zo vroeg te komen. Omdat ik dan nog alleen ben, word ik lekker verwend. Het is soms wel lastig om elke dag zo vroeg op te staan, maar ze laten mij in de opvang rustig wakker worden en ik ga meestal nog even rusten in de zetel."

10 FLEXIBELE OPVANG IN EEN KINDEROPVANGVERBLIJF: DE KLEINE PRINS IN GENT

Het stedelijk kinderdagverblijf De Kleine Prins is gelegen in een sociale woonwijk in het Gentse stadscentrum. Er werken 11 begeleiders en er is plaats voor 42 kinderen, die zijn ingedeeld in 6 verticale leefgroepen met één vaste begeleider per groep. Sinds de opening, in 1998, neemt De Kleine Prins deel aan een proefproject voor laatavondopvang. Die opvang wordt verzekerd door twee vaste begeleidsters in een beurtrol.

De Kleine Prins is elke werkdag open van 7 tot 22 uur. Met die flexibele openingstijden wilden de oprichters inspelen op de economische realiteit. Een heleboel ouders hebben immers geen klassieke nine-to-five-job en men vond dat ook deze mensen recht hadden op kwalitatieve opvang.

Dagelijks blijven 3 kindjes tot 22 uur in de opvang. Tot 20 uur zijn dat er heel wat meer. Het gaat om kinderen wiens ouders werken in de horeca, in ziekenhuizen, in supermarkten, in het avondonderwijs,...Of ze zitten in een ploegensysteem of volgen een avondcursus. Daarnaast zijn er ook enkele kindjes die sporadisch gebruik maken van de laatavondopvang, wanneer ouders een late vergadering hebben bijvoorbeeld.

In De Kleine Prins worden geen werkgeversattesten gevraagd aan ouders, en ook geen mondelinge verantwoording. Ouders vertellen meestal spontaan waarom ze nood hebben aan laatavondopvang, en 'misbruiken' werden tot nu toe nog niet vastgesteld.

Wel wordt erover gewaakt dat kinderen niet té lang in de opvang blijven. Tien uur per dag wordt gezien als een maximum, al wordt geen enkele regel hier al te rigide toegepast. Elke situatie en elk gezin wordt daarentegen individueel bekeken, en in overleg met de ouders wordt de beste oplossing voor het kind uitgewerkt. In de praktijk is het meestal zo dat de kinderen die gebruik maken van de laatavondopvang, pas in de loop van de dag naar de crèche komen.

Het feit dat De Kleine Prins laatavondopvang aanbiedt, heeft overigens ook aangename gevolgen voor de werking van de crèche in het algemeen. Ouders hoeven zich immers nooit op te jagen om hun kind op te halen. In De Kleine Prins is er dus geen sprake van een 'avondsplits' net voor sluitingstijd; de uitstroom verloopt daarentegen geleidelijk, én in een ontspannen sfeer. Op die manier is er 's avonds ook volop ruimte voor een gesprek tussen ouders en begeleidsters.

Een externe evaluatie van de laatavondopvang is nog niet gebeurd, maar volgens begeleiders, verantwoordelijken en organiserend bestuur verloopt de laatavondopvang op een zeer kwalitatieve manier. Uit de observaties van de kinderen blijkt alvast dat hun welbevinden niet wordt geschaad door de late opvanguren. Zij voelen zich duidelijk goed in hun vertrouwde opvangomgeving.

II NOG MEER INFORMATIE NODIG?

Brants, D. (2003) Lekker lang in de opvang. In: Kiddo, pedagogisch tijdschrift voor de kinderopvang (6) p. 22-23.

Manshoven, J & Vandenbroeck, M. (2003) Flexibele Buitenschoolse Opvang. Een kwalitatieve en kwantitatieve evaluatie van het experiment buitenschoolse opvang in Limburg (ook te downloaden via www.luc.ac.be/sein).

Steegmans, N., Ferong N. & Vandenberk, A. (2001) Behoeften aan nieuwe vormen van buitenschoolse kinderopvang in Limburg (ook te downloaden via www.luc.ac.be/sein).

Tussentijds evaluatierapport flexibele buitenschoolse opvang (februari 2003) PCBO.

Kind en Gezin

Katleen Govaert
Hallepoortlaan 27, 1060 Brussel
Tel: 02 533 12 44
katleen.govaert@kindengezin.be
www.kindengezin.be

Provinciale Commissie Buitenschoolse Opvang

Stadsomvaart 9, 3500 Hasselt
Tel: 011/24.78.30
pcbo@limburg.be

VBJK

Raas Van Gaverestraat 67a, 9000 Gent
Tel: 09 232 47 35
info@vbjk.be
www.vbjk.be

VCOK

Raas Van Gaverestraat 67a, 9000 Gent
Tel: 09 232 47 36
info@vcok.be
www.vcok.be

Kinderdagverblijf De Kleine Prins

Alphonse De Hollainhof 1, 9000 Gent
Tel: 09 224 35 99
dk.kleineprins@gent.be

IBO De Bengeltjes

Mijnschoolstraat 88, 3500 Beringen
Tel: 011 43 02 70

IBO 't Huis

Dorpsstraat 22b, 3830 Maasmechelen
Tel: 089 76 97 91

IBO 't Ravotterke

Jeugdlaan 8, 3900 Overpelt
Tel: 011 66 58 25

IBO Kinderparadijs

Gasthuisbosdreef 1 C, 3700 Tongeren
Tel: 012 39 44 49

VBJK

Raas Van Gaverestraat 67a

9000 Gent

Tel. 09 232 47 35

info@vbjk.be • www.vbjk.be

in samenwerking met

**Provinciale Commissie Buitenschoolse Opgang
Vormingscentrum Opvoeding en Kinderopvang
Kind en Gezin**